

Łukasz Żywek

Kolekcja Leopoldis: List prof. Kazimierza Bartla do Rudolfa Kaczorowskiego, Lwów, 6.01.1922

Niepodległość i Pamięć 23/4 (56), 239-244

2016

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Łukasz Żywek

Muzeum Niepodległości w Warszawie

Kolekcja Leopoldis: List prof. Kazimierza Bartła do Rudolfa Kaczorowskiego, Lwów, 6.01.1922¹

Lwów przez wieki stanowił ważny ośrodek nauki polskiej, w którym z biegiem lat duże znaczenie zyskiwały dyscypliny ścisłe. W mieście tym już w roku 1844 otwarto Akademię Techniczną, którą następnie przekształcono w Szkołę Politechniczną. Od 1920 roku, a więc w okresie kiedy Lwów znalazł się w granicach odrodzonej Polski, szkoła nosiła miano Politechniki Lwowskiej. Jednym z profesorów związanych z tą uczelnią był Kazimierz Bartel², który po uzyskaniu w 1913 roku tytułu profesora nadzwyczajnego został kierownikiem Katedry Geometrii Wykreślnej.

Kazimierz Bartel na kartach polskiej historii pojawia się zazwyczaj w kontekście swojej działalności politycznej. Jest to zrozumiałe, jeśli prześledzi się przebieg jego kariery. Pięciokrotnie zasiadał w fotelu premiera rządu II Rzeczypospolitej, sprawował funkcję ministra, był też posłem i senatorem³. Tymczasem warto przybliżyć

¹ List pochodzi z Kolekcji Leopoldis Muzeum Niepodległości w Warszawie (Zespół: Kolekcja Leopoldis, Korespondencja Kazimierza Bartła, sygn. A.2/38/1).

² Kazimierz Władysław Bartel (ur. 3 marca 1882 we Lwowie, zamordowany razem z innymi polskimi profesorami 26 lipca 1941 we Lwowie na Wzgórzach Wuleckich przez oddział specjalny policji bezpieczeństwa III Rzeszy Niemieckiej) – polski polityk, profesor, matematyk, pięciokrotny premier Rzeczypospolitej Polskiej.

³ Więcej informacji zob.: S. Kalbarczyk, *Kazimierz Bartel (1882–1941). Uczony w świecie polityki*, Warszawa 2015.

jego osobę spoglądając na nią także przez pryzmat jego dorobku naukowego.

Działalność akademicka Kazimierza Bartła koncentrowała się na naukach matematycznych, a ściślej na geometrii wykreślnej, a więc dziedzinie, która zajmuje się odwzorowywaniem figur przestrzennych na płaszczyźnie. Z treści prezentowanego poniżej listu wyłania się obraz Kazimierza Bartła właśnie jako człowieka nauki. Nie bez znaczenia jest data korespondencji. Rok 1921 i początek roku 1922 to okres w życiu profesora, kiedy to nie piastował żadnych ważnych funkcji publicznych. W grudniu 1920 roku został zdymisjonowany ze stanowiska ministra kolei żelaznych w rządzie Wincentego Witosa⁴. Do wielkiej polityki powrócił jesienią 1922 roku, kiedy to został wybrany posłem na sejm z listy Polskiego Stronnictwa Ludowego „Wyzwolenie”.

List zawiera sporo informacji o planowanych publikacjach prac naukowych Kazimierza Bartła, a także o jego współpracy z wydawnictwami. Ciekawą jest też wzmianka o braku kontaktów profesora z kolegami wykorzystującymi w praktyce wiedzę ściśłą zdobytą na uczelni, a także o jego niewielkiej aktywności członkowskiej we lwowskim Towarzystwie Politechnicznym.

Zasadnicza część listu dotyczy jednak problemów z zatrudnieniem, z jakimi borykał się w tym czasie Rudolf Kaczorowski. Niestety, nie udało się ustalić praktycznie niczego na jego temat. O tym, że to on jest adresatem wiadomo od pani Beaty Słuszkiewicz-Kaczorowskiej⁵, która w 1995 roku, za pośrednictwem Witolda Szolginia⁶ przekazała list do zbiorów Kolekcji Leopoldus Muzeum Niepodległości w Warszawie. Zgodnie z jej relacją Rudolf Kaczorowski był jej teściem. Nie udzieliła natomiast żadnych informacji o tym, jak przebiegała jego znajomość z profesorem Bartłem. Z listu wynika, że spotkali się wcześniej i że już

⁴ Wincenty Witos (ur. 21 stycznia 1874 w Wierchosławicach, zm. 31 października 1945 w Krakowie) – polski polityk, działacz ruchu ludowego, trzykrotny premier Rzeczypospolitej Polski.

⁵ Beata Słuszkiewicz-Kaczorowska (ur. 29 stycznia 1916 w Wiedniu, zm. 6 października 2006 w Sopocie) – graficzka, absolwentka Państwowego Instytutu Sztuk Plastycznych we Lwowie, po II wojnie światowej zamieszkała w Sopocie.

⁶ Witold Szolginia (ur. 11 marca 1923 we Lwowie, zm. 30 czerwca 1996 w Warszawie) – architekt, autor książek i gawęd radiowych o Lwowie, członek Rady Kolekcji Leopoldus w Muzeum Niepodległości w Warszawie.

wówczas musieli się dość dobrze znać. Najprawdopodobniej Rudolf Kaczorowski posiadał takie samo lub podobne wykształcenie co Kazimierz Bartel. Być może znali się jeszcze z czasów studiów?

List pisany jest dwustronnie czarnym atramentem na karcie papieru o wymiarach 29,0 x 23,0 cm. Zawiera podkreślenia fragmentów tekstu różową kredką oraz ołówkiem. Zakończony jest podpisem Kazimierza Bartla.

Lwów, 6.I.1922.

Kochany mój!

List Twój nie zastał mnie we Lwowie. Siedziałem w Warszawie w rozmaitych sprawach Politechniki, wysłany tam przez Senat. Wróciłem w przeddzień wilji⁷ chory, kilka dni spędziłem w łóżku i dziś dopiero odpisać mogę na Twój list.

Żałuję przede wszystkim, że przy sposobności widzenia się naszego nie zaznajomiłeś nas o stanie swych spraw – była możliwość pomówienia i zastanowienia się. Jestem daleki wszelkiego życia praktycznego, prawie nie stykam się z technikami praktykującymi, w T-stwie Politechnicznym⁸ bywam raz na 3 lata. Jednak można przecież coś zrobić. Niepodobna aby w tej Polsce, która tyle sił potrzebuje, gdzieś tam w jakiejś Kozodrzy⁹[?] siedział prawie beczynnie człowiek o takiej

⁷ Dawne określenie wigilii.

⁸ Polskie Towarzystwo Politechniczne we Lwowie – organizacja powstała w 1876 z inicjatywy dwudziestu dwóch inżynierów reprezentujących różne dziedziny techniki. Początkowo nosiło nazwę Stowarzyszenie Ukończonych Techników, w 1878 otrzymało nazwę Towarzystwo Politechniczne we Lwowie. W 1914 r., dla odróżnienia się od powstałego w tym czasie ukraińskiego Towarzystwa Technicznego nazwę uzupełniono o przymiotnik Polskie. Towarzystwo zakończyło działalność we wrześniu 1939 r. po zajęciu miasta przez Armię Czerwoną. Kazimierz Bartel został członkiem zwyczajnym Towarzystwa Politechnicznego w 1913 r. Zob. M. Matakiewicz (red.), *Polskie Towarzystwo Politechniczne we Lwowie 1877–1927. Księga pamiątkowa wydana przez Komisję wybraną z łona Polskiego Towarzystwa Politechnicznego we Lwowie*, Lwów 1927, s. 88.

⁹ Kozodrza – wieś położona ok. 30 km na zachód od Rzeszowa, w 1921 w powiecie ropczyckim, w województwie krakowskim, liczyła wówczas 814 mieszkańców.

jak Ty praktyce. Przyznaję, że jest to absolutnie i dokładnie po polsku – ale sądzę, że nas na ten luksus nie stać.

Będę się starał dowiedzieć o robotach i zapotrzebowaniach i o ile tylko potrafię coś konkretnego zebrać – doniosę Ci bez zwłoki.

Znacznie więcej mogę Ci napisać o stosunkach panujących na rynku wydawniczym, gdyż mam z nim stosunkowo wiele do czynienia.

Ostatnio zawarłem umowę z firmą wydawniczą „Książnica Polska” T-stwa Nauczycieli Szkół Wyższych o II-ie wydanie mojej „Geometrii wykř.”¹⁰ 25 ark. druku 70.000 egz. o wydanie opracowywanej w tej chwili „Perspektywy malarskiej”¹¹ około 24 ark. druku 5.000 egz. i II-ie wydanie moich „Rzutów cechowanych”¹² z 10 ark. druku 5.000 egz. Otrzymuję 15% brutto z obowiązkiem dostawienia rysunków wolnych do reprodukcji. Większego honorarium nikt nie płaci, zwykle dają tylko 10%.

Radzę Ci zwrócić się do „Książnicy”¹³, Lwów, Czarnieckiego 12. z powołaniem się na mnie. Jako drugiego wydawcę wskażę Ci firmę

Zob. *Skorowidz miejscowości Rzeczypospolitej Polskiej opracowany na podstawie wyników pierwszego Powszechnego Spisu Ludności z dn. 30 września 1921 r. i innych źródeł urzędowych. T. 12: Województwo Krakowskie, Śląsk Cieszyński*, Warszawa 1925, s. 33.

¹⁰ Kazimierz Bartel, *Geometria wykreślna*, Książnica Polska Towarzystwa Nauczycieli Szkół Wyższych we Lwowie, Lwów–Warszawa 1922.

¹¹ Wspomniana w liście książka ostatecznie ukazała się 6 lat później, zob. Kazimierz Bartel, *Perspektywa malarska: zasady, zarys historyczny, estetyka*, t. 1, Książnica-Atlas, Lwów–Warszawa 1928.

¹² Pierwsze wydanie ukazało się pod nieco innym tytułem, zob. Kazimierz Bartel, *Geometria rzutów cechowanych i pewne jej zastosowania*, E. Wende, Warszawa 1914. Wspomniana w liście książka ostatecznie ukazała się 9 lat później, zob. Kazimierz Bartel, *Rzuty cechowane*, Książnica-Atlas, Lwów–Warszawa 1931.

¹³ Książnica Polska Towarzystwa Nauczycieli Szkół Średnich i Wyższych – wydawnictwo powstałe w 1884 r. początkowo jako Administracja Wydawnictw Towarzystwa Nauczycieli Szkół Średnich i Wyższych. Od 1916 r. występuje pod nazwą Książnica Polska. W 1924 r. po połączeniu się z Atlasem, Akcyjną Spółką Kartograficzną i Wydawniczą we Lwowie funkcjonuje pod nazwą Książnica-Atlas. Zjednoczone Zakłady Kartograficzne i Wydawnicze. Zob. *Piąte sprawozdanie Zjednoczonych Zakładów Kartograficznych i Wydawniczych Towarzystwa Nauczycieli Szkół Średnich i Wyższych Książnica-Atlas Spółki Akcyjnej. Za czas od 1 stycznia do 31 grudnia 1928*, Lwów–Warszawa 1929.

Arct Księgarnia¹⁴, Warszawa, Nowy Świat, (Nru nie znam, ale też i nie potrzeba), która chętnie wydaje. Napisz do obu firm, a co Ci odpiszą, to mi donieść. W tej sprawie mogę Ci być pomocnym.

Tyle na dziś, ściskam Cię serdecznie i całuję.

Twój zawsze

K. Bartel

¹⁴ Arct Księgarnia – firma wydawniczo-księgarska założona w 1838 r. w Lublinie przez Stanisława Arcta. W 1887 r. jego bratanek Michał Arct przejął od Artura Gruszeckiego księgarnię w Warszawie przy ul. Nowy Świat 35 i odtąd miasto to stało się główną siedzibą firmy. Od 1922 roku funkcjonowała jako spółka akcyjna, istniejąc do 1953 roku. Zob. R. Mazurkiewicz, *Działalność wydawniczo-księgarska Arctów w latach 1836–1900*, [w:] „Studia z dziejów drukarstwa i księgarstwa w Lublinie w XIX i XX wieku”, Lublin 1988, s. 107–108; M. Wełna-Adrianek, *Historia księgarni Arctów w Lublinie*, [w:] „Księgarz” nr 2, Warszawa 1970, s. 45; *Statut firmy M. Arct, Zakłady Wydawnicze, S. A.: w nowym brzmieniu*, [Warszawa, 1931].

Publikacje nadesłane

Stanisław Biegański (red.), *U progu Niepodległości Polski : wrzesień 1918–marzec 1919 : praca zbiorowa*, Londyn 1990.

Małgorzata Dajnowicz, *Poglądy ideowe i działalność polityczna elit (nie)prowinjonalnych Narodowej Demokracji zachodniej części województwa białostockiego (1919–1939)*, Warszawa 2015.

Piotr Roguski, *Słodkie imię wolności. Przejście Polaków przez Niemcy po upadku powstania listopadowego*, Warszawa 2011.

Marek Kwiatkowski, *Moja pasja architektura*, Warszawa 2012.

Grzegorz Nowik, *Wojna światów 1920 : bitwa warszawska*, Poznań–Sulejówkę 2011.

Piotr Jacek Jamski, *Pocztówki z Kresów przedwojennej Polski*, Warszawa 2012.

Stanisław Sławomir Nicieja, *Ogród snu i pamięci : dzieje Cmentarza Łyczakowskiego we Lwowie oraz ludzi tam spoczywających w latach 1786–2010*, Opole 2010.

Andrzej Paczkowski, *Wojna polsko-jaruzelska : stan wojenny w Polsce 13 XII 1981–22 VII 1983*, Warszawa 2006.

Tomasz Strzeżek, *Bój o Redutę Ordon. Epizod z bitwy warszawskiej 6–7 września 1831 roku*, Oświęcim 2011.

Mieczysław Ostoja-Mitkiewicz, „*Wojna jest grzechem*” : przykłady braterstwa polsko-węgierskiego w okresie II wojny światowej, Warszawa 2001.

Jan Kurdwanowski, *Mrówka na szachownicy : wspomnienia żołnierzy Powstania Warszawskiego 1944*, Stalowa Wola 2012.

Robert Jarocki, *Sztuka i krew 1939–1945 : opowieść o ludziach i zdarzeniach*, Warszawa 2012.

Marta Budkowska (red. katalogu), *Sztuka polska wobec Holokaustu = Polish art and the Holocaust*, Warszawa 2013.

Włodzimierz Ważniewski, *Stracone nadzieje : polityka władz okupacyjnych w Małopolsce Wschodniej 1939–1944*, Warszawa 2009.

Aleksander Achmatowicz, *Polityka Rosji w kwestii polskiej w pierwszym roku Wielkiej Wojny 1914–1915*, Warszawa 2013.

Jan Engelgard, Maciej Motas, *Między romantyzmem a realizmem : szkice z dziejów Narodowej Demokracji*, Warszawa 2011.

Alois Woldan (red.), *Między Galicją, Wiedniem i Europą. Aspekty twórczości literackiej Andrzeja Kuśniewicza*, Wiedeń 2008.

Piotr Parandowski, *Goście Nieborowa*, Warszawa 2011.

Adam Dziurok, Marek Gałęzowski, Łukasz Kamiński, Filip Musiał, *Od Niepodległości do Niepodległości. Historia Polski 1918–1989*, Warszawa 2010.